

T. Kotopoulos, K. Mandila // International Journal of Knowledge and Learning. — 2012. — № 8 (3-4). — P. 239-258.

5. Dakar Framework for Action, Education for All: Meeting Our Collective Commitments [Electronic resource] / Adopted by the World Education Forum Dakar, Senegal (26-28 April 2000). — Paris : UNESCO, 2000. — 77 p. — Access mode : <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001211/121147e.pdf>.

6. Fesakis G. Using the internet for communicative learning activities in kindergarten: The case of the “Shapes Planet” / G. Fesakis, C. Sofroniou, E. Mavroudi // Early Childhood Education Journal. — 2011. — 38(5). — P. 385–392.

7. ICTs in Education for People with Special Needs : specialized training course [Electronic resource]. — Moscow : UNESCO Institute for Information Technologies in Education. — 160 p. — Access mode : <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214644.pdf>.

8. Information and Communication Technologies in Secondary Education : Position Paper [Electronic resource] / UNESCO. — Moscow : UNESCO Institute for Information Technologies in Education, 2004. — 24 p. — Access mode : <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214616.pdf>.

9. Information and Communication Technology (ICT) in Special Needs Education (SNE) [Electronic resource]. — Denmark : European Agency for Development in Special Needs Education, 2001. — 39 p. — Access mode : https://www.european-agency.org/sites/default/files/information-and-communication-technology-ict-in-special-needs-education-sne_ict_sne_en.pdf.

10. Information Society Programme for Education, Training and Research [Electronic resource]. — Helsinki : Helsinki University Press, 2004. — 22 p. — Access

mode : http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_231_opm14.pdf?lang=en.

11. Learning Disabilities and Young Children: Identification and Intervention [Electronic resource] / National Joint Committee on Learning Disabilities. — Access mode : <http://www.ldonline.org/article/11511/>.

12. Liua X. The Use of ICT in Preschool Education in Greece and China: A Comparative Study [Electronic resource] / X. Liua, I. Eugenia, Tokib, J. Pangea // Procedia – Social and Behavioral Sciences. — 2014. — № 112. — P. 1167–1176. — Access mode : <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S187704281401298>.

13. Recognizing the potential of ICT in early childhood education : Analytical survey [Electronic resource]. — Moscow : UNESCO Institute for Information Technologies in Education, 2011. — 148 p. — Access mode : <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214673.pdf>.

14. The European Agency for Special Needs and Inclusive Education [Electronic resource]. — Access mode : <https://www.european-agency.org>.

15. The Information and Communication Technology for Inclusion: Developments and Opportunities for European Countries [Electronic resource]. — Brussels : European Agency for Development in Special Needs Education, 2013. — 42 p. — Access mode : <https://www.european-agency.org/sites/default/files/ICT%20for%20Inclusion-EN.pdf>.

16. Toki E. I. Development of digital multimedia resources to support early intervention for young children at-risk for learning disabilities / Eugenia I. Toki, Drosos Konstantinos, Simitzi Dimitra // Pedagogy – Theory & Praxis. — 2012. — № 5. — P. 129–142.

Дата надходження до редакції: 02.12. 2015 р.

ІСТОРІЯ. ПРАВОЗНАВСТВО

УДК 260.1:281.5(477-456.31)

Лариса ПАНІНА,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
методики та змісту освіти Рівненського ОІППО

ЖИТТЯ ТА ДІЯННЯ ЄПИСКОПА РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ЯНА ОЛЬШАНСЬКОГО

У статті висвітлено життя та діяння єпископа римо-католицької церкви Яна Ольшанського, визначено його внесок у розбудову Кам'янець-Подільської дієцезії як адміністративно-територіальної одиниці РКЦ у межах Хмельницької та Вінницької областей.

Ключові слова: римо-католицька церква, Кам'янець-Подільська дієцезія, Хмельниччина, Вінниччина, єпископ Ольшанський.

В статті зображена життя і діяльність єпископа римо-католицької церкви Яна Ольшанського, определён его вклад в развитие Каменец-Подольской диоцезии как административно-территориальной единицы РКЦ в границах Хмельницкой и Винницкой областей.

Ключевые слова: римо-католическая церковь, Каменец-Подольская диоцезия, Хмельниччина, Винниччина, єпископ Ольшанський.

Life and activity of bishop of rimo-catholic church Jan Ol'shanskogo is represented in the article, certain and his contribution to development of Kamenec-podol'skoy diecezii as administrative-territorial unit of RKC within bounds of the Khmel'nickoy and Winnitca areas.

Key words: *rimo-catholic church, Kamenec-podol'skaya dieceziya, Khmel'nichchina, Vinnichchina, bishop Ol'shanskiy.*

Актуальність теми зумовлена бурхливим розвитком римо-католицької церкви в сучасній Україні, в тому числі у межах Хмельницької та Вінницької областей. Успіхи цього розвитку викликані як об'єктивними чинниками (організаційними заходами, присутністю польського етноконфесійного елементу), так і суб'єктивними (діяльністю духовенства, церковного активу). Незважаючи на значні дослідження з історії РКЦ в Україні, сучасні вчені все ж таки недостатньо уваги приділяють суб'єктивному чиннику. Між тим, роль особи у будь-якому процесі більшою чи меншою мірою (а в окремих випадках визначальною) сприяє успішній реалізації різних проектів. У зв'язку з цим жертвна праця єпископа Яна Ольшанського потребує окремого дослідження, що є **метою цієї статті**.

Таким чином, було відновлено роботу всіх організаційних структур римо-католицької церкви на території незалежної України, частина з яких реорганізувалась, а частина утворилася шляхом поділу вже існуючих дієцезій. Усе це посприяло розвитку та розширенню можливостей діяльності церкви у різновекторних напрямках.

Насамперед важливо зазначити, що Кам'янець-Подільська дієцезія є важливою структурною одиницею РКЦ в Україні. Її історія, після відновлення структур РКЦ у 1991 р., нерозривно пов'язана з особою єпископа Яна Ольшанського, який більшу частину свого священницького життя присвятив праці на Поділлі. У 1991 р. як єпископ-ординарій він перетворив Кам'янець-Подільську дієцезію за десять років свого служіння в одну із найпотужніших та найчисельніших структур римо-католицької церкви в Україні.

Майбутній архієпископ народився 14 січня 1919 р. в с. Гута Бродська недалеко від м. Броди Тернопільської області, яка на той час була частиною

Речі Посполитої. Його сім'я була звичайною сільською родиною, яка відзначалася високою релігійністю. Початкову освіту Я. Ольшанський отримав у місцевій школі, після якої продовжив своє навчання у Державній гімназії імені Юзефа Корнівського у м. Броди. Після її закінчення майбутній єпископ отримав атестат про середню освіту та 27 травня 1938 р. склав вступні іспити до Львівської духовної семінарії латинського обряду. Одночасно із цим Я. Ольшанський вступає до Університету Яна Казимира на факультет теології.

У перший рік навчання (1938-1939 рр.) Ольшанський познайомився із цілою плеядою видатних учених, які працювали в той час на теологічному факультеті його Львівської альма-матер. Так, філософські дисципліни викладав о. професор, габілітований доктор Ян Степа; Старий Заповіт та єврейську мову – о. професор, габілітований доктор Олексій Клавек; Новий Заповіт і грецьку мову – о. професор,

габілітований доктор Петро Стах; історію Вселенської Церкви – о. доцент, габілітований доктор Теофіл Длугош; патрологію – о. професор, габілітований доктор Степан Шидельський; історію церковного мистецтва – о. професор, габілітований доктор Едмунд Буланда. Натомість функції наставників у духовній семінарії в той самий час виконували: ректор – єпископ-доктор Євгеніуш Базяк; віцектор – о. доцент, габілітований доктор Ян Новіцький; духовний отець – о. Маріан Старк; префекти студій – о. доктор Станіслав Бізунь, о. доктор Владислав Поплатек, о. доктор Маріан Реховіч; завідувач господарчим відділом – о. магістр Лаврентій Мазур. Напередодні Другої світової війни обов'язки ректора виконував о. професор, габілітований доктор Станіслав Франки. Війна, що розпочалася 1939 р., внесла свої корективи до системи навчання студентів-теологів. У жовтні 1939 р. теологічний факультет Університету Яна Казимира був закритий. Заняття для майбутніх священників почали проводитись у приміщеннях семінарії в якості приватних уроків. Після початку радянської окупації викладацький склад теологічного факультету значно скоротився, тому що деякі з учених почали виїжджати на Захід. Основною причиною такого скорочення стали побоювання професорів репресій із боку радянської окупаційної влади.

Незважаючи на різноманітні труднощі, морально-релігійне та інтелектуальне виховання львівських семінаристів було на досить високому рівні. Однак із часом значно погіршилася матеріальна ситуація. Передусім уже в грудні 1939 р. будівля семінарії була націоналізована радянською владою та передана у користування медичному інституту. Семінаристів молодших курсів, а з ними і Яна Ольшанського, перевели до іншого навчального корпусу на вулиці Чарнецького, в якому раніше знаходився монастир Сестер Боромеушок. Проте за короткий час радянська влада змусила семінарію до нового переселення. Частина вихованців оселилася в Отців Воскресенців на вулиці Пекарській, інші знайшли помешкання в будинку настоятеля костюлу св. Марії Магдалини та у приватних будинках польських родин м. Львова. Після нападу нацистської Німеччини на СРСР у 1941 р. все майно семінарії, в тому числі й будинок, повернулося у розпорядження семінаристів та професорсько-викладацького колективу аж до наступної радянської окупації. Але лекції проводилися у монастирі Отців Домініканців та в будинку настоятеля костюлу св. Марії Магдалини.

Загартовуючись морально, плідно працюючи над інтелектуальним удосконаленням, незважаючи на пресинг радянської влади та нацистські репресії проти поляків та католицької церкви, семінарист Ян Ольшанський поступово наближався до ієрейського сану. 31 грудня 1939 р. він разом зі своїми товаришами отримав тонзуру із рук єпископа Євгеніуша Базяка у Львівській митрополичій базиліці римського обряду. Через три роки 1 жовтня 1942 р. Ян Ольшанський отримав свячення субдіяконату, 8 листопада того ж року був посвячений у сан діякона. За тиждень, 15 листопада, Ольшанський прийняв сан священника, який йому уділив архієпископ Болеслав Твардовський у семінарійному храмі [7, с. 114].

Після приміційної меси та короткої відпустки вдома 21 листопада 1942 р. Ян Ольшанський отримав призначення на місце вікарного священника у

парафії Качанівка Скалатського деканату у Тернопільській області.

Адміністратором цієї парафії до 18 вересня 1945 р. був о. Броніслав Пахолек, а другим вікарієм – о. Казимір Солецький. Обсяг обов'язків молодого Яна Ольшанського був йому знайомим та необтяжливим: відправлення тайнств та похоронів, відвідування хворих парафіян та катехізація. На своїй першій парафії молодий священник пропрацював два роки.

Перші роки душпастирської праці проминули для молодого священника дуже швидко і в той самий час у його житті з'явилося надзвичайно привабливе, але разом із тим складне поле для пастирського служіння. 24 серпня 1944 р. луцький єпископ Адольф Шельонжек надіслав до Митрополіччї курії у Львові листа з проханням про священників, які могли б працювати на позбавлених душпастирської опіки територіях Кам'янецької та Житомирської дієцезій. Подібні петиції надіслали на адресу Львівської курії 25 вересня 1944 р. адміністратори згаданих вище дієцезій, звертаючи увагу на необхідність відновлення релігійного життя на територіях, близьких до Львівської архієпископії [4, с. 16-17].

Відповідаючи на цей заклик, молодий Ян Ольшанський поїхав із тимчасовою духовною послугою до м. Городок на Поділлі. Там він отримав лист від генерального вікарія о. Адольфа Кукурузінського, якого єпископ Шельонжек призначив адміністратором Кам'янець-Подільської дієцезії. Автор листа запрошував о. Ольшанського стати постійним духівником у позбавлених духовної опіки подільських католиків. Відповідаючи на лист, Ян Ольшанський охоче погодився на пропозицію, але остаточне рішення цього питання він залишив для архієпископа Болеслава Твардовського. У листопаді 1944 р. о. Ян отримав від львівського митрополита дозвіл та відповідні документи для постійної пастирської послуги на території Поділля. Він оселився в м. Городок і почав виконувати функції адміністратора місцевої парафії. Його приїзд був вдалим для духовного життя місцевого населення, тому що вже в грудні 1944 р. о. Кукурузінський та інші місцеві священники були арештовані представниками радянської влади. Ян Ольшанський залишився єдиним священником латинського обряду на території кількох сотень квадратних кілометрів. Радянські чиновники надали йому відповідну довідку, яка дозволила Ольшанському вести легальну релігійну діяльність. Крім того, Ян Ольшанський на початку своєї діяльності у м. Городку намагався обслуговувати сусідні парафії: у селах Фельштин, Кутківці, Купин, Ярмолинці, хоча радянські чиновники дуже швидко заборонили йому працювати поза межами Городка [2, с. 24-26].

У 1946 р. о. Ольшанському довелося повернутися до Львова зважаючи на тиск та шантаж з боку радянської влади. На території Львівської митрополії він обійняв посаду вікарія у парафії Матері Божої Сніжної, допомагаючи о. Яну Півінському. Окрім того, він суміщав працю в кафедральному соборі, уділяючи душпастирських послуг численним на той час полякам-католикам та українцям-греко-католикам, які користувалися римо-католицькими храмами після ліквідації своєї Церкви. З особливою радістю він допомагав о. канонікові Каролу Ястжембському та о. Станіславу Плошинському, замінюючи їх в уроках катехизису для школярів у каплиці св. Йосипа у кафедральному соборі.

Радянська влада вкотре звернула свою увагу на особу Яна Ольшанського під кінець другого року його перебування у Львові. Відповідальні за релігію чиновники зверталися до нього із пропозиціями повернутися на його попереднє місце душпастирства, що пояснювалося бажанням атеїстичної влади вислати за межі Львова молодих та енергійних священників та з часом ліквідувати всі католицькі храми. З одного боку, в аргументації радянської влади було раціональне зерно, а з іншого – Ольшанський міг залишитися взагалі без можливості виконувати свої душпастирські обов'язки, адже ніхто не міг гарантувати, що він отримає довідку на виконання священницьких функцій.

Ризикуючи залишитися без парафії, але разом із тим усвідомлюючи «релігійний голод» подільських католиків, Ян Ольшанський у 1948 р. покинув м. Львів. Він повернувся до м. Городок, в якому мав намір продовжити свою євангелізаційну діяльність. На той час представники державної влади почали втілювати в життя принцип зосередження католицьких священників у центральних містах області з метою кращого контролю за ними. Таким чином, о. Ольшанського перевели до м. Хмельницький (на той час – м. Проскурів), де він жив у винайманою житлі. Але розпочати душпастирську діяльність у Проскурові йому не вдалося, тому що якісь «невідомі» здійснили на Ольшанського розбійний напад. Після цього неприємного випадку він звернувся до функціонерів НКВС із проханням про повернення на попередню парафію, яке на диво швидко задовольнили.

Повернувшись до Городка, Ольшанський виконував у ньому душпастирські обов'язки до 1959 р. У релігійному плані Городоцька католицька парафія була дуже потужною. Враховуючи те, що переважна більшість мешканців міста ідентифікувала себе з польською нацією, зовсім не дивно, що всі прояви релігійного життя у парафії були пов'язані з польською мовою. Релігійним центром для католиків м. Городка стала невелика каплиця на місцевому цвинтарі, тому що парафіяльний костел був дощенту знищений радянською владою ще у тридцятих роках. Проте ця скромна каплиця перебувала в аварійному стані. Отець Ян, прийнявши її під свою опіку, застав у цьому приміщенні лише порожні стіни. Однак після того, як він звернувся до вірних із проханням про допомогу, люди своїми силами створили відповідний інтер'єр, пожертвувавши для цього особисті ікони, необхідні меблі та спорядивши вівтар [3, с. 335-338].

Проте найбільшою цінністю для священника були віряни, які всіма силами горнулися до Бога та свого молодого пастиря. Один зі свідків того часу пригадує: «Скільки сходилося та приїжджало людей до нашої каплички. Вона могла вмістити від сили 50-60 осіб, а до неї набивалося 300, а інколи навіть більше. Навколо неї збиралися цілі нагони, щоб послухати Слово Боже. Вже у ті важкі часи, коли ми навіть не мріяли побудувати храм, а думали лишень про розбудову каплички, люди почали збирати підписи під петицією до влади. Це було у 1951р. Було зібрано близько одинадцяти тисяч підписів... Секретар місцевої райради товариш Щербата, яка особливо негативно ставилася до всіх форм інакомудства, на партійному засіданні з релігійних питань прямо заявила щодо особи о. Ольшанського: «Або я – або він...». Звичайно, сили у цьому

протистоянні були нерівними. Хоча, що цікаво, після того, як від нас вигнали священника, секретар загнула в автокатастрофі» [5, с. 259-260].

Радянська влада всіма силами намагалася перешкодити Ольшанському виконувати його прямі обов'язки. Заборони з'являлися одна за одною. Спочатку було заборонено відправляти ранкові молебні, адже вони нібито заважають працювати людям у колгоспі. Вечірні літургії також потрапили під заборону, бо перешкоджали робітникам відпочивати та відновлювати сили після робочого дня. Парафіяльна спільнота повинна була сплачувати високі податки, які вважалися добровільними, хоча, насправді, носили примусовий характер. Але, незважаючи на труднощі, о. Яну вдалося організувати систематичну душпастирську діяльність. В обхід заборони з боку радянської адміністрації працювати з дітьми та молоддю, о. Ольшанський спромігся включити їх до релігійно-літургійного життя спільноти та проводити з ними катехитичні заняття. Вся душпастирська діяльність о. Яна Ольшанського здійснювалася польською мовою [6, с. 178].

Висока активність священника, його заняття із дітьми та молоддю стали причиною того, що у 1959 р. його позбавили права виконувати функції духівника Городоцької парафії, а пізніше виселили до маленького віддаленого від обласного центру села Маниківці. Зваживши на той факт, що о. Ольшанський уникнув судових переслідувань, що в тогочасних реаліях було схожим на диво, його переселення до Маниківців можна вважати певною формою репресій, хоча це, звичайно, було набагато «лагіднішим» за перебування в радянських таборах. Але особисто для о. Яна найважчим ударом стала неможливість підтримувати постійний зв'язок із Кам'янцем-Подільським і Львовом, в яких залишалися католицькі центри [4, с. 19].

Ян Ольшанський оселився в убогій хатині однієї місцевій католички. Сакральним місцем парафії була каплиця на цвинтарі, яку вірні змогли повернути під час німецької окупації та утримати у своїй власності після повернення радянського режиму. Основною літургійною мовою для Ольшанського в Маниківцях, так само як і в Городку, залишилася польська. Варто зауважити, що у своєму побуті парафіяни-католики Маниківців спілкувалися українською. Польська мова для тогочасних католиків римського обряду була своєрідним виявом їхньої релігійної ідентичності, а не проявом польського шовінізму [1, с. 32].

Ян Ольшанський, усвідомлюючи особливу роль дітей та молоді у переданні релігійної традиції, зосередив на їхньому духовному вихованні «левоу» частку своїх зусиль. Наперекір державній антирелігійній політиці о. Ольшанський запровадив для своїх наймолодших парафіян спеціальні катехитичні зустрічі, які відбувалися як у каплиці, так і на природі. В катехитичній праці йому допомагали особливо активні особи із парафіяльної спільноти. Неодноразово Ольшанського штрафували на великі суми за його духовно-просвітницьку діяльність щодо дітей, але разом із тим місцеві представники радянського апарату не забороняли йому працювати у цьому напрямку. Результатами дитячого душпастирства о. Ольшанського за десять років праці у Маниківцях стало те, що на релігійні свята до таїнств сповіді й причастя приступали 40 дітей [4, с. 17].

Працюючи в Маниківцях, о. Ян час від часу здійснював душпастирські поїздки до інших парафій у південній частині Хмельницької області (Хмельницький, Летичів), які не обслуговувалися священниками. Перебуваючи на цих парафіях, Ян Ольшанський практично безперервно упродовж кількох днів сповідав, хрестив та вінчав вірних. Під час настоятельської праці о. Яна в Маниківцях стався дуже цікавий випадок, який вартий уваги. Якимось Ольшанський разом зі священником о. Броніславом Мірецьким, настоятелем парафії у селах Підволочиськ і Галушчинці, дізналися про таємничого монаха з Італії, який нібито передбачає майбутнє. Вони вирішили надіслати йому листа із запитанням про те, яка доля очікує римо-католицької спільноти в СРСР? Незабаром надійшла надзвичайно лаконічна відповідь: «Тримайтеся!». Це слово стало променем надії для обох священників, а таємничий монах був ніким іншим, як святым католицької церкви о. Піо.

Період настоятельства о. Яна Ольшанського в с. Маниківці завершився після того, як папа Іван Павло II відновив діяльність структур римо-католицької церкви на території України у зв'язку з розпадом Радянського Союзу. 16 січня 1991р. Ольшанського оголосили єпископом відновленої Кам'янець-Подільської дієцезії. Єпископська хіротонія Яна Ольшанського відбулася 2 березня 1991 р. у Митрополічій базиліці м. Львова. Головним консекратором став львівський митрополит латинського обряду Мар'ян Яворський, якому асистували апостольський адміністратор європейської частини Росії архієпископ Тадеуш Кондрусевич і Ченстоховський єпископ Станіслав Новак. Інгрес до кафедрального собору Св. Апостолів Петра та Павла у Кам'янці-Подільському був урочисто здійснений 8 квітня 1991 р. Цю подію, без сумніву, варто вважати безпрецедентною в сучасній історії римо-католицизму.

Головною турботою Ольшанського стала підготовка майбутнього кліру з місцевого населення. Тому одним із перших офіційних розпоряджень єпископа від 1 жовтня 1991 р. був акт про відкриття духовної семінарії – першої семінарії латинського обряду в незалежній Україні. Розташований цей навчальний заклад у м. Городок Хмельницької області, саме там, де колись розпочалася духовна кар'єра єпископа Яна Ольшанського. 9 серпня 1996 р. семінарія Кам'янець-Подільської дієцезії отримала статус філії Папського Університету на Латерані. Варто зазначити, що наразі в Україні процес подібної афіліації, окрім Городоцької семінарії та Інституту Богословських наук Кам'янець-Подільської дієцезії, пройшов тільки Інститут Релігійних наук св. Томи Аквінського в Києві (2002 р.).

4 травня 2002 папа Іван Павло II прийняв прохання єпископа Яна Ольшанського про звільнення з посади керуючого єпископа Кам'янець-Подільської дієцезії, однак він і надалі залишився пов'язаний з нею – порадою, молитвою та терпінням. Помер єпископ Ян Ольшанський 23 лютого 2003 р. на шістдесятому році священства [3, с. 446-448].

Отже, у своєму єпископському служінні Ян Ольшанський робив особливий наголос на пробудженні в людях живої релігійної віри, ґрунтовній освіті духовенства та мирян, а також інтеграції історично, етнічно та культурно розділених частин Кам'янець-Подільської дієцезії, яка за десять років його праці як єпископа-ординарія перетворилася із

кількох розрізнених парафій на потужну адміністративну одиницю римо-католицької церкви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Информационные отчеты, записки, планы работ Уполномоченного Совета по делам религиозных культов при облизполкоме (2.01–30.12. 1961 г.) : Державний архів Хмельницької області, ф. р-338, спр. 49, арк. 26–32.

2. Трофим'як М. єпископ. Церква польська чи Церква українська? [Текст] / М. Трофим'як єпископ // Воля з Волині. – 2009. – № 3. – С. 9–10.

3. Najnowsza historia Kościoła. Katolicy I Kościoły chrześcijańskie w czasie pontyfikatu Jana Pawła II (1978–2005) [Текст] / pod red. E. Guerriero, M. Impagliazzo. – Krakow : Wydawnictwo Marianum, 2007. – 678 s.

4. Pasterz i Twierdza. Księga jubileuszowa dedykowana księdzu biskupowi Janowi Olszańskiemu

[Текст] / pod red. ks. J. Wolczanskiego. – Krakow=Kamieniec-Podolski : Marianum, 2001. – 511 s.

5. Studia Catholica Podoliae [Текст] : щорічник Вищої Духовної Семінарії Святого Духа Кам'янець-Подільської Римо-Католицької Дієцезії ; філія Лятеранського Університету в Римі, Annus III (2004), Numerus III. – Городок=Кам'янець-Подільський : [б.в.], 2005. – 698 с.

6. Studia Catholica Podoliae [Текст] : щорічник Вищої Духовної Семінарії Святого Духа Кам'янець-Подільської Римо-Католицької Дієцезії ; філія Лятеранського Університету в Римі, Annus IV (2005), Numerus IV. – Городок=Кам'янець-Подільський : [б.в.], 2006. – 695 с.

7. Za wschodnią granicą 1917 – 1993 [Текст] / pod red. ks. R. Dzwonkowskiego. – Wydanie Drugiese. – Warszawa : Wspólnota Polska & Apostolicum, 1995. – 471 s.

Дата надходження до редакції: 05.11.2015 р.

ПРИРОДОЗНАВСТВО. ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 371.134:373.3:504

Інна СЯСЬКА,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри біології

Рівненського державного гуманітарного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті проаналізовано стан вивчення проблеми формування екологічної самосвідомості студентів вищих навчальних закладів. Запропоновано власне трактування поняття «екологічна самосвідомість». Обґрунтовано теоретичні й методологічні засади побудови змісту навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, спрямованого на становлення і закріплення системи екологічних ціннісних орієнтацій студентської молоді.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, навчально-виховний процес, екологічна самосвідомість, екоцентричні цінності, екологічна освіта і виховання.

В статті проаналізовано состояние изучения проблемы формирования экологического самосознания студентов высших учебных заведений. Дано собственное определение понятия «экологическое самосознание». Обоснованы теоретические и

методологические основы построения содержания учебно-воспитательного процесса в высших учебных заведениях, направленного на становление и закрепление системы экологических ценностных ориентаций студенческой молодежи.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, учебно-воспитательный процесс, экологическое самосознание, экоцентрические ценности, экологическое образование и воспитание.

The article analyzed the state of studying the problem of formation of ecological self-awareness of students of higher educational establishments. Offered own definition of «ecological self-awareness». Substantiated theoretical and methodological basis for building the content of the educational process in higher educational establishments, aimed at the establishment and consolidation of a system of ecological value orientations of students.